IL-BUT TA' TAĦT

Anġlu Dougall

Il-BUT TA' TAĦT jintlibes u jintuża l-aktar minn-nies tas-safar: baħrin, baħħara, u vjaggaturi li jżuru artijiet barranin, inkluż dawk li jmorru pelligrinaġġi f'artijiet oħra. Nafu li Dun Xand Cortis kien mar fl-Art Imqaddsa flimkien ma' ħabib tiegħu minn Ħal Għaxaq. Il-Maltin minn dejjem kienu magħrufin sewwa kemm kienu jsiefru.

Dan il-but kien jinħiet qiesu xi ħżiem (ara d-disinn) bil-bwiet fih u kien jintlibes madwar il-qadd taħt il-ħwejjeġ, u biex jinżamm f'postu kien jinqafel b'kurdiċelli li jkunu mwaħħlin miegħu u jkunu twal madwar 16-il pulzier (40 ċentimetru). Kien jintlibes taħt il-flokk jew il-qmis, u mbagħad b'xi terħa fuqu li tostor kollox.

Fil-bwiet tiegħu kienu jinżammu fil-ħabi passaport, flus (l-aktar flus tal-karti), dokumenti tas-safar, ċertifikati, ittri patenti, u affarijiet oħra ta' ħtieġa u ta' importanza, oġġetti prezzjużi, eċċ. Dawn kollha kienu jinżammu moħbija għall-ħarsien tagħhom matul il-vjaġġ - biex la jinsterqu u lanqas jintilfu. Ġie wkoll, m'għandniex xi mgħidu, li l-**But ta' Taħt** intuża biex jitqiegħdu fih affarijiet ta' kuntrabandu!

IL-MATERJAL

Il-**But ta' Taħt** kien jinħiet minn xoqqa ħoxna. Strixxa ta' xi erba' pulzieri u nofs (11 cm) b'tul ta' ħamsa u għoxrin pulzier (63cm) – mingħajr il-kurdiċelli. It-tul tal-kurdiċelli kien ivarja – ġeneralment mhux inqas minn sittax-il pulzier (40 cm). Il-but kien ikun imsaħħaħ minn kurdiċelli ħoxnin fit-tinja. Il-**But ta' Taħt** kien jintlibes b'mod li ma jkunx ta' skomdu għall-vjaġġatur, anke meta jorqod bih. Il-vjaġġatur, meta jilbsu, jkollu moħħu mistrieħ mis-sigurta u l-ħarsien ta' kullma qed iġorr fuqu. Mhux darba jew tnejn instema' li baħħara u vjaġġaturi nsterqu waqt l-irqad jew li ħabtu għalihom nies briganti jew xi gajj ta' ħallelin u ħallewhom għaxja għall-mewt b'xi xebgħa jew swat li tawhom. Xi drabi l-vjaġġaturi kienu jinsterqu minn baħħara oħra stess fil-kabini tal-bastiment tagħhom. Ħafna nisa kienu jwissu lil dawk li jilbsu dan il-**But ta' Taħt** biex ma jneħħuhx minn fuqhom fil-beraħ, sabiex ma jieħdux xi "riħ f'dahrhom", u fl-istess ħin ma jurux x'ikollhom moħbi.

Il-**But ta' Taħt** kien ilu żmien twil jintuża mill-vjaġġaturi u l-baħħara. Ħafna drabi kien jintiret minn ġenerazzjoni għall-oħra, l-aktar fit-Tlett Ibliet tal-Kottonera, fejn kien hemm tradizzjoni qadima ta' baħħara u numru kbir ta' nies tal-baħar. Kien jintlibes u jintuża mqar għal xi safra qasira, bħal xi mawra sa Sqallija għan-negozju. F'moħħ il-Maltin, kemm Sqallija u kemm Kalabrija kellhom fama kerha ta' serq u brigantaġġ. Liebsin il-**But ta' Taħt** bl-affarijiet tagħhom imqiegħda fih, kienu jserrħu moħħhom sakemm jaslu fid-destinazzjoni tagħhom.

Matul is-sekli, kienu ħafna dawk il-Maltin li siefru u emigraw, kemm lejn Sqallija, imm'anke

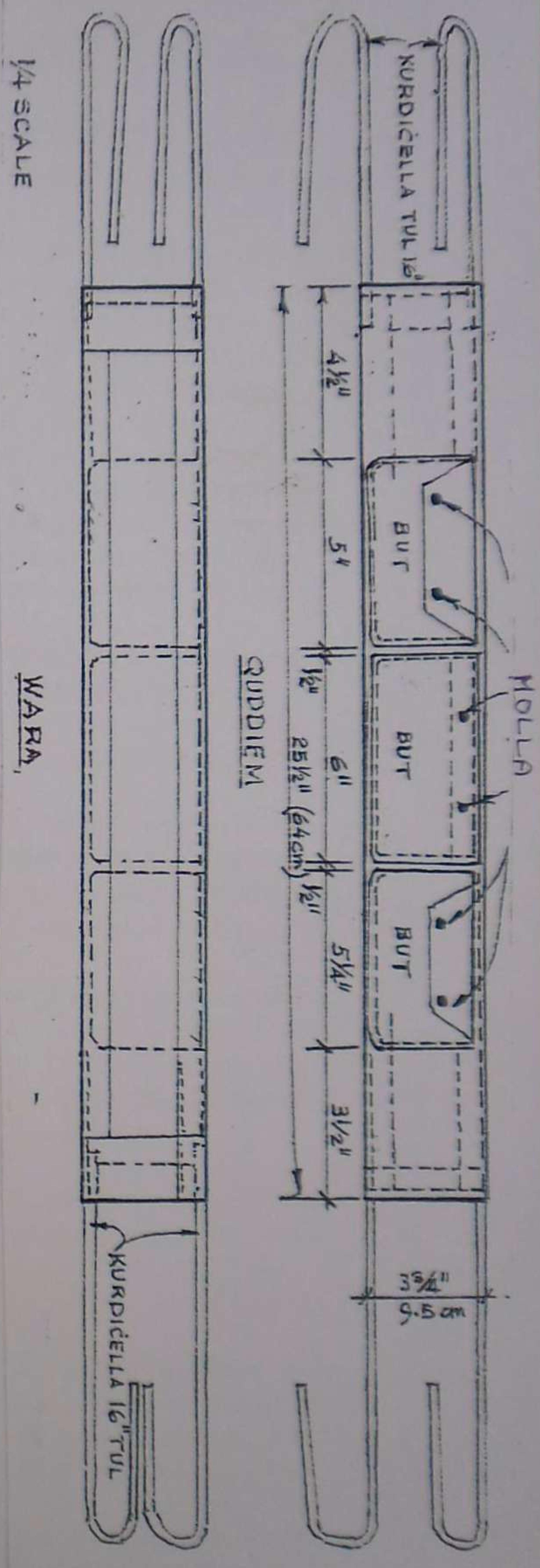

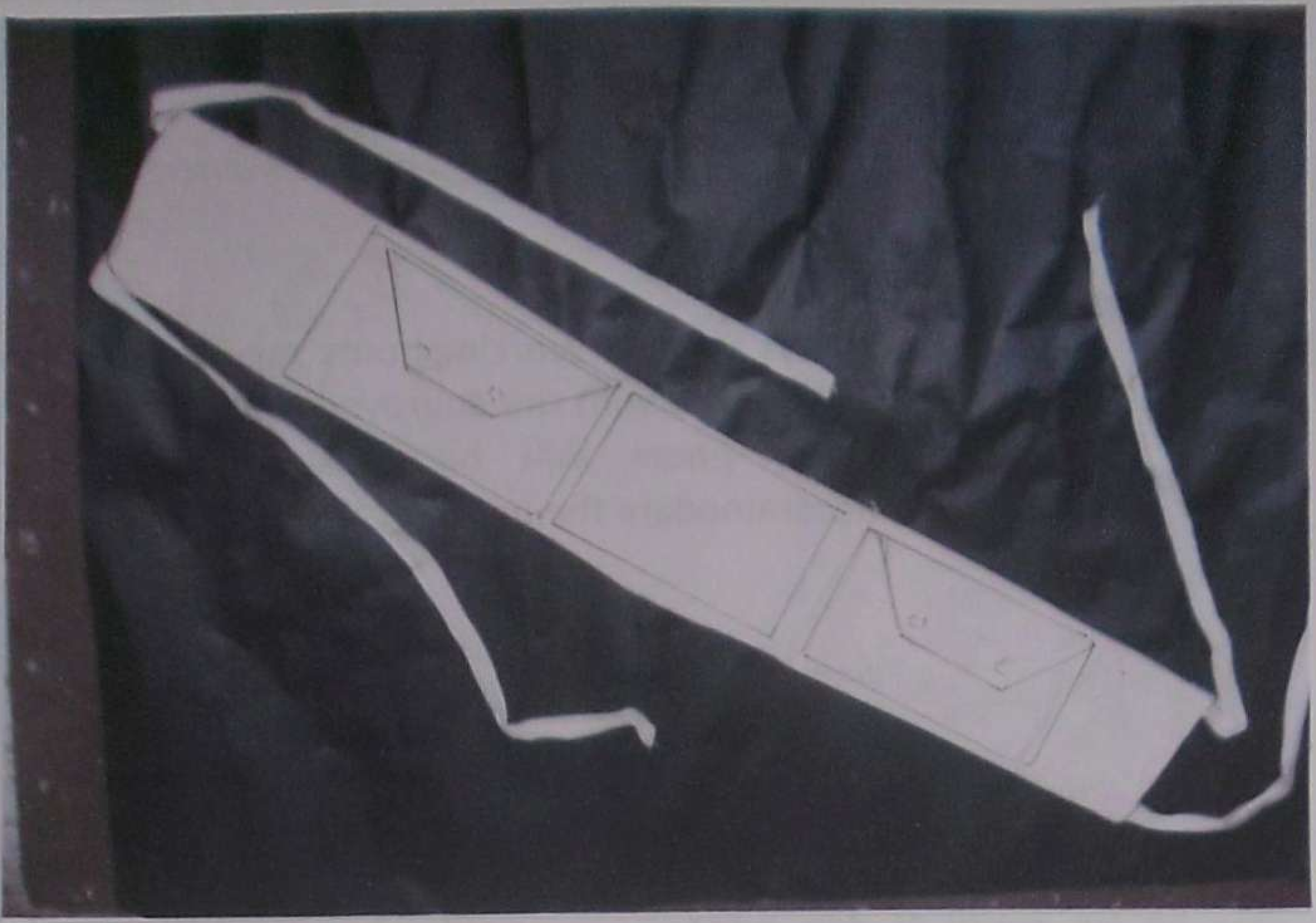

lejn Marsilja u Toulon fi Franza, u lejn Valenzja fi Spanja. Imbagħad infetħu l-bibien għall-emigrazzjoni lejn ix-xtut u l-bliet tal-Afrika ta' Fuq – l-Alġerija, t-Tuneżija, l-Eġittu, ċ-Ċirinajka – u wkoll lejn il-gżejjer tal-Greċja. Saħansitra nsibuhom f'Istambul, it–Turkija, f'Odessa ġol-Ukraina u, minn wara s-seklu dsatax, fl-Ingilterra – Londra u l-ibliet ta' Wales. Il-baħħara Maltin kienu mfittxija ħafna għax kienu magħrufa għall-ħila u l-qlubija tagħhom fuq il-baħar. Kienu saħansitra magħrufa anke fl-Amerka sa mill-aħħar snin tas-seklu Tmintax. Il-**But ta' Taħt** kien dejjem ikun fuqhom; kien parti minn ilbieshom.

Fis-seklu Tmintax, il-baħħara Maltin bdew jivvjaġġaw lejn il-Kanada, California, Louisiana, Boston, u wkoll lejn l-Amerka t'Isfel. Snin qabel, fis-seklu Sittax, fuq l-iġfna tal-Ordni kienu vvjaġġaw anke sal-Venezwela, il-Brażil, u saħansitra sal-Peru, kif naqraw fl-Arkivju tal-Assigurazzjoni ta' Ġiljan Panzavecchia li jinsab fl-Arkivju tal-Katidral tal-Imdina.

Il-ħila tal-baħħara Maltin kienet magħrufa sew, imma s-sogru għall-ħajjithom kien kbir ukoll. Xi drabi kienu jaħbtu għalihom gajjijiet ta' ħallelin; u fis-satra tal-lejl, jew meta jkunu f'xi dverna ġielu sakkruhom b' xorb ħażin, jew iddrogawhom b'xi droga bħall-oppju (afjun) u mħollija għaxja għall-mewt, mitlufin minn sensihom, u misruqa sa minn ħwejjiġhom f'xi sqaq imwarrab fil-portijiet u l-ibliet tal-kontinenti kollha! Din kienet il-ħajja tal-baħar! Kienu jingħadu ħafna stejjer fuq l-avventuri u l-vjaġġi tal-baħħara mill-bliet tal-Kottonera; Stejjer ta' serq u brigantaġġ, speċjalment fi Sqallija u Kalabrija. Fl-1950, qabel sifirt lejn l-Ingilterra meta kelli biss għoxrin sena kont nidher iżgħar fl-eta'; u meta l-vjaġġ kollu kien fuq l-art; ziti Ċetta, oħt missieri, Bormliża, tatni bħala rigal **But ta' Taħt** li ħetitli hi stess. Il-but li ħetitli kien bħal dak li kienet ħadmet għal ħuha, l-Mammu, li kien ibaħħar spiss fuq il-vapuri tal-merkanzija (il-Merchant Navy) fis-snin 20 u 30. U l-but ta' ħuha kien bħal dak li kienu jħażżmu madwar qaddhom il-baħħara tal-Kottonera sa minn sekli qabel.

AKTAR

TAQBIL

FOLKLOROSTIKU MINN BORMLA.

Did-darba dwar is-sengħa tal-iskarpan.

Din it-Taqbila kien qalieli MIKIEL AGIUS, Bormliż, fl-1971. Kien emigra flimkien ma' ħutu lejn Detroit, Michigan, fl-Istati Uniti. Mikiel kien ħaddiem it-Tarzna Rjali ta' Malta.

1. Qorqa mhix żarbuna,
Għarqub m'huwiex takkuna,
Skarpan mhux taljatur,
U ċ-ċar m'huwiex skur.

2. Xafra mhix sikkina,
Xifa mhix berrina,
Mazzola mhix martell,
U toqba mhix anell.

3. Inforra mhix suletta,
Molla mhix aċċetta,
Pett m'huwiex il-qiegħ,
U tiswija mhix traqqigħ.

4. Roqgħa mhix ġonta,
Ir-ras m'hijiex il-ponta,
Karkur mhux papoċċ,
U maħdum bis-sengħa mhux bl-addoċċ.

5. Lazz mhux żagarella,
Strixxa mhix kurdiċella,
Il-qasba mhix is-sieq,
U taħbit mhux żaqżiq.

6. Nagħla m'hijiex takka,
Tal-ġild mhux tal-alakka,
Għalaq m'huwiex il-wiċċ,
U mfarrad mhux pariċċ.

7. Forma m'hijiex talja,
Taqqaba m'hijiex tnalja,
Ftuħ m'huwiex tbewwiq,
U mislut mhux irqiq.